

Sławomir Cudak

Strukturalne przeobrażenia rodziny polskiej

Pedagogika Rodziny 2/3, 73-82

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sławomir Cudak
Społeczna Akademia Nauk

Strukturalne przeobrażenia rodziny polskiej

Sprawom rodziny i jej współczesnym przeobrażeniom strukturalnym, aksjologicznym i funkcjonalnym poświęca się w literaturze przedmiotu i analizach publicystycznych coraz więcej uwagi. Zwraca się uwagę na jej rolę i znaczenie w warunkach transformacji społeczno-ekonomicznej podkreślając, że niezbędnym warunkiem pomyślnego funkcjonowania państwa jako całości jest prawidłowa struktura każdej rodziny, która w sposób właściwy wypełnia swoje funkcje wobec wszystkich swoich członków. Współczesne przeobrażenia cywilizacyjne stanowią coraz większe zagrożenia dla rodziny, jej struktury, zaburzając jej funkcjonowanie oraz wpływając negatywnie na jej trwałość i integralność. Przemiany rodziny, które zachodzą w czasie, można najłatwiej zaobserwować w modyfikowaniu się jej struktury. Przez strukturę rodziny rozumieć należy: „liczbę członków rodziny, układ ich pozycji i ról społecznych, przestrzenne ich usytuowanie się, siłę więzi instytucjonalnych i psychicznych łączącą poszczególnych jej członków, świadczącą o większej lub mniejszej spójności (kohezji) rodziny, podział czynności oraz strukturę wewnątrzrodzinnej władzy i autorytetu, łączącą się dość silnie z układem pozycji społecznych, a także wewnątrzrodzinny rozkład miłości i względów” [Taranowicz, 1999].

Do najczęściej wymienianych czynników prowadzących do przemian w obrębie struktury rodziny należy zaliczyć takie zjawiska społeczne, jak:

1. Czynniki zewnętrzne (makrospołeczne)
  - transformacja ustrojowa,
  - zmiany w sferze obyczajowości,
  - konflikty społeczne,
  - demokratyzacja stosunków społecznych,
  - mechanizmy wolnego rynku w gospodarce.
2. Czynniki wewnątrzrodzinne (mikrospołeczne)
  - przyjęty system wartości w rodzinie,

- niski poziom wiedzy i umiejętności opiekuńczo – wychowawczych rodziców,
- cechy osobowe członków rodziny,
- nieporadność życiowa.

3. Zjawiska społeczno-demograficzne

- trendy związane z zakładaniem rodziny,
- liczba i struktura urodzeń,
- aktywność zawodowa kobiet,
- rola kobiety w rodzinie,
- rozpad rodziny (nietrwałość związków małżeńskich),
- zmiana struktury rodziny – samotne matki, ojcowie, związki kohabitacyjne.

4. Czynniki społeczno-ekonomiczne

- sytuacja bytowa rodzin, rozwarstwienie materialne społeczeństwa,
- bezrobocie, niskie dochody finansowe rodzin, bieda, ubóstwo.

Bliższa analiza czynników zaburzających strukturę środowiska rodzinnego prowadzi do dość niepokojących prognoz, gdyż zawiera więcej elementów zagrożenia niż utrwalenia małżeństwa i rodziny. Dzieje się tak niezależnie od intencji zawartych w poszczególnych zjawiskach społecznych, gospodarczych czy kulturowych. Na przykład zadaniem polityki socjalnej państwa jest umacnianie rodziny, w praktyce jednak realizacja tego założenia ma wiele niedostatków. Katastrofalna sytuacja budownictwa mieszkaniowego powoduje zaburzenia w życiu młodych rodzin. Na uwagę zasługują również niekorzystne dla rodziny zjawiska demograficzne. Istnieje i powiększa się liczba małżeństw, które bezdzietność uczyniły swoją zasadą życiową, w wyniku czego, mamy w naszym kraju około 30% małżeństw bezdzietnych [Rocznik Demograficzny, 2008]. Trudno powiedzieć – ile jest wśród nich takich, które rodzicielstwo jedynie odraczają, a ile takich, które je wykluczają. Tych, które mają problemy prokreacyjne natury biologicznej, czyli małżeństw bezpłodnych – jest ponad 20%, a dokładnie 1. 200.000. Można przyjąć, że liczba związków bezdzietnych z własnego wyboru sięga 7%. W każdym razie zjawisko świadomej bezdzietności narasta, zwłaszcza wśród małżeństw najmłodszych. Pod względem badawczym nie jest ono jeszcze wystarczająco rozpoznane. Istnieje ogromna jakościowa różnica między związkami małżeńskimi bezpłodnymi, lecz pragnącymi mieć potomstwo – a małżeństwami bezdzietnymi z własnego wyboru [Kalus, 2001]. W roku 2008 wśród wszystkich rozwodzących się w Polsce związków małżeńskich, małżeństwa bezdzietne stanowiły 26%. Inaczej jest w małżeństwach, które świadomie kreują współżycie w diadzie bez prokreacji. Mają one zupełnie odmienną, nietypową perspektywę życia. Nastawione są głównie na samorealizację, ale także na empatyczne, niekiedy pełne idealizmu odniesienia wobec świata wartości i świata innych ludzi. Stwierdzono w różnych

badaniach pedagogicznych i psychologicznych, że skłonność do świadomej bezdzietności przejawiają jedynacy albo dzieci pierworodne – i to zarówno kobiety jak i mężczyźni. Żony w takich małżeństwach najczęściej są usamodzielnione i skoncentrowane na aktywnej pracy zawodowej realizując karierę zawodową. Doskonale się czują w takich związkach z mężczyznami, w których panują stosunki partnerskie, równościowe. Najczęściej są to mężczyźni atrakcyjni intelektualnie i towarzysko, niekiedy bardzo utalentowani. Obydwoje małżonkowie wysoko cenią wysokie wykształcenie i na ogół sami są lepiej wykształceni od swoich rówieśników. Obydwoje małżonkowie są zajęci atrakcyjną dla siebie pracą zawodową, często pracą twórczą. Obydwoje też dobrze ze sobą współdziałają w tworzeniu dóbr mieszkaniowych. Podział ról w ich związkach nie jest ostry, a równość i zamienność tych ról obydwójce sobie cenią. O swoje małżeństwo – o ich jak najlepszą jakość – obydwójce dbają. Bywa, że nie czują się zobligowani do przestrzegania norm obyczajowych, zwłaszcza tych w postaci nakazów czy zakazów. Mają świadomość alternatywnych źródeł osiągania satysfakcji życiowych poza prokreacją i potrafią z nich dobrze korzystać. Małżonkowie bezdzietni z własnego wyboru swoje związki małżeńskie oceniają jako samoistną wartość, której należy strzec i pozytywnie oceniać. Co jednak nie znaczy, że potrafią się ustrzec przed konfliktami, kryzysem małżeńskim i rozwodem.

Kolejnym bardzo niepokojącym zjawiskiem społecznym w sferze prawidłowego funkcjonowania rodziny są rozwody. Na przełomie XX i XXI wieku rozwody stały się coraz częstszym problemem życia rodzinnego (dzieje się tak z małymi wyjątkami na całym świecie). Rozwód w sensie formalnym jest kategorią prawną, w sensie socjologicznym natomiast stanowi wskaźnik rozpadu rodziny, w sensie pedagogicznym jest zagrożeniem funkcjonowania i struktury wspólnoty rodzinnej. Rozpad rodziny w teorii i praktyce pedagogicznej dezorganizuje rodzinę i zaliczany jest do obszaru patologii społecznej [Cudak, 2010].

Współczesna cywilizacja oferuje dzisiaj człowiekowi konkurencyjny zestaw dóbr związanych z życiem rodzinnym, a także konkurencyjne cele w odniesieniu do tradycyjnego modelu życia rodzinnego, które jednostka może realizować indywidualnie, niezależnie od interesów rodziny, bez konieczności liczenia się z jej dobrem i jakością życia jej członków. Kształtuje się nowa hierarchia wartości rodzinnych. W coraz wyższym stopniu zyskuje satysfakcja z życia małżeńskiego, która stała się wysoko cenionym dobrem i bez tej satysfakcji usprawiedliwia się obecnie społeczne i emocjonalne podjęcie kroków rozwodowych małżonków [Tyszka, 2002]. Rozwody stały się utrwalonym zjawiskiem rzeczywistości społecznej, które w znaczącym stopniu uznawane są za jedną z głównych przyczyn powstawania rodzin niepełnych. Współcześnie rozwód jest zjawiskiem bardzo powszechnym w wielu krajach. Społeczeństwo z coraz większą aprobatą odnosi się do takiej formy rozwiązania małżeńskich konfliktów, chociaż w życiu rodzinnym, w którym

jego model wskazuje na miłość i szczęście małżeńskie i rodzinne, sam fakt rozwodu stanowi trudny problem emocjonalny i społeczny dla każdej wspólnoty rodzinnej [Cudak, 2010].

Rozwód stanowi zerwanie więzi, miłości, porozumienia, wsparcia i życzliwości między rodzicami (partnerami małżeńskimi). Jeszcze większe nieszczęście stanowi on dla dzieci urodzonych w tym związku małżeńskim. Dramat tego negatywnego zjawiska społecznego uwidacznia się u dzieci zarówno w przeżyciach emocjonalnych, jak i trudnościach wychowawczych i społecznych. Rozwód dla partnerów małżeńskich we współczesnych czasach nie należy już do zjawisk patologicznych. Niepokoić musi jednak ciągły wzrost wskaźnika rozwodów, szczególnie w społecznościach miejskich. Dowodzi to o coraz mniejszej trwałości związków małżeńskich, lekceważeniu wierności, przyrzeczenia małżeńskiego, miłości i dojrzałości partnerów, a także uznawania małżeństwa i rodziny jako najwyższej wartości dla dzieci i dorosłej części społeczeństwa.

W każdym małżeństwie i środowisku rodzinnym jako grupy społecznej zdarzają się różnice zdań, spory, niepowodzenia, konflikty o różnej sile emocjonalnej, a nawet agresja werbalna i walka o dominację władzy we wspólnocie rodzinnej. Zadaniem rodziców jest rozwiązywać sporne problemy i konflikty małżeńskie i międzypokoleniowe. Eliminowanie tych konfliktów, które mogą prowadzić do dezorganizacji systemu rodzinnego zależy od osobowości, doświadczenia życiowego i przygotowania partnerów do życia małżeńskiego i rodzinnego. Wszelkie nierozwiązane konflikty rodzinne, szczególnie między rodzicami narastają, zwiększa się ich częstość w codziennym życiu. Przeradzają się one w zachowania agresywne, a nawet przemoc fizyczną i psychiczną, które prowadzą w konsekwencji do rozwodów małżeńskich i rozbicia rodziny.

Wrogość, nienawiść, agresje, jaką dzieci obserwują u rozwodzających się rodziców przenoszą w drodze naśladownictwa i identyfikacji na własne przeżycia emocjonalne w środowisku rodzinnym i w otoczeniu społecznym pozarodzinnym. Rozbicie rodziny wskutek rozwodu rodziców powoduje u dziecka brak poczucia bezpieczeństwa, niedosyt miłości matki i ojca, eliminowanie potrzeby przynależności do wspólnoty rodzinnej. Konsekwencją stanu psychicznego związanego z rozwodem rodziców są trudności u dzieci w nawiązywaniu kontaktów emocjonalnych i społecznych z rówieśnikami i z dorosłymi. Pojawia się wówczas poczucie osamotnienia dziecka w środowisku rodzinnym, a także w środowisku rówieśniczym [Cudak, Cudak, 2011].

Rozwód rodziców kształtuje negatywne pod względem psychicznym i społecznym funkcjonowanie dziecka. Nasilają się w jego zachowaniach konflikty, agresja, przemoc wobec słabszych, trudności wychowawcze, aspołeczność, bierność, obojętność, niepokój, rozpacz, brak poczucia sensu życia.

Wspólnota rodzinna, która jest zaburzona procesem rozwodowym i rozbiciem struktury rodzinnej należy z reguły do zdeorganizowanego środowiska społecz-

nego. Środowisko rodzinne jest wówczas w pewnym stopniu zagrożone i przejawia niedostatki w sprawowaniu właściwej opieki wychowawczej, w przekazywaniu norm społecznych, systemu wartości.

Zaburzone stosunki społeczne w rodzinach rozwiedzionych, poczucie odrzucenia przez jednego rodziców (najczęściej ojca) powodują u dziecka zachwiania emocjonalne i społeczne, kształtując często wadliwe cechy osobowości dziecka, prowadzą nawet w konsekwencji do nieprzystosowania społecznego w kontaktach środowiska rodzinnego, rówieśniczego, szkolnego i lokalnego.

Statystyka rozwodów i rozbicia rodzin znamionuje fakt, że Polska jest krajem o średnim natężeniu tego negatywnego zjawiska. W Polsce – w porównaniu z tendencjami światowymi – liczba rozwodów jeszcze po drugiej wojnie była stosunkowo niska, jednak obecnie obserwuje się w naszym kraju wyraźny wzrost liczby małżeństw rozwiedzionych. Dane statystyczne w tym zakresie prezentuje tabela nr 1.

Tabela 1. Rozwody rodziców w rodzinach o różnej liczbie dzieci

Lata	Ogółem	Rozwody w małżeństwie			
		Bez dzieci	O liczbie dzieci		
			1	2	3 i więcej
1980	39 833	14 962	17 273	6206	1392
1985	49 095	16 449	20 139	10 156	2351
1990	42 436	13 207	16 831	9909	2489
1992	32 024	10 033	12 827	7389	1775
1994	31 574	9 996	12 675	7149	1754
1996	39 472	12 098	16 023	8784	2567
1998	45 230	13 794	18 841	10 023	2572
2000	42 770	14 994	17 153	8265	2358
2002	42 567	15 072	17 324	8346	1825
2004	42 926	16 484	17 423	7612	1407
2006	43 018	16 721	17 578	7183	1536
2008	43 173	17 016	17 696	7037	1424

Źródło: H. Cudak, *Zagrożenia emocjonalne i społeczne dzieci z rodzin rozwiedzionych*, Toruń 2011, s. 37.

Badacze zjawiska rozwodów wskazują na różnicowanie jego nasilenia w zależności od środowiska, poziomu wykształcenia, grupy społecznej, wieku, liczby dzieci itp. Przeszło 75% wyroków rozwodowych zapada z powództwa mieszkańców miast, w środowisku wiejskim wskaźnik ten wynosi około 25%. Różnice w liczbie rozwodów między wsią a miastem spowodowane są faktem, iż w społecznościach wiejskich rozwód był i w dalszym ciągu nie jest aprobowany społecznie [Cudak, 2005].

Procesy dezintegracji rodziny obejmują wszystkie generacje małżeństw – zarówno młodych, jak też starszych, o krótkim i długim okresie pożycia. Ten stan rzeczy znajduje odbicie w strukturze rodzin niepełnych według liczby dzieci. Obecnie częściej niż w przeszłości tworzą się i funkcjonują rodziny niepełne, mające dzieci na utrzymaniu. Narodowy Spis Powszechny 1988 wykazał, że w 1988 r. było 1573,8 tys. rodzin niepełnych. Po 14 latach ogólna liczba rodzin z jednym rodzicem wzrosła do 2030,1 tys., czyli zwiększyła się o 456,3 tys. (tj. o 28,9%). Udział matek z dziećmi w strukturze rodzin wynosił w 1988 roku 13,7%, a ojców – 1,7% ogółu rodzin. W 2002 roku stanowiły one odpowiednio – 17,2% i 2,2%. [Raport o sytuacji rodzin w Polsce, 2005] Dane w tym zakresie przedstawia tabela nr 2.

Rodziny niepełne funkcjonujące z matkami mające na utrzymaniu dzieci do lat 24 stanowiły 90,6% ogółu rodzin niepełnych. Wśród kobiet z dziećmi do 24 lat największą grupę stanowiły samotne matki po rozwodzie (25,8%). Natomiast rodzin niepełnych funkcjonujących tylko z ojcem [Cudak, 2010] po rozwiązaniu związku małżeńskiego jest tylko 4,2%. Główną przyczyną powstawania rodzin niepełnych jest rozpad związku małżeńskiego na skutek orzeczenia rozwodu lub też prawnej bądź faktycznej separacji rodziców (małżonków) orzekanej zgodnie z kodeksem rodzinnym i opiekuńczym. Rodziny niepełne stanowią dysfunkcję strukturalną i są zjawiskiem bardzo niepokojącym, bowiem już nie sam fakt rozpadu dużej liczby małżeństw, ale szybko rosnąca liczba pozbawionych możliwości rozwoju dzieci w pełnej rodzinie jest poważnym problemem społecznym.

Kolejnym czynnikiem mającym znaczący wpływ na dezintegrację struktury życia polskich rodzin jest narastające bezrobocie oraz bieda i ubóstwo ekonomiczne w wielu wspólnotach rodzinnych. Badania i analizy prowadzone w Polsce i w innych krajach wskazują, iż bezrobocie kobiet, nawet przy zachowaniu pracy przez współżycieli mężczyzn, doprowadza do drastycznego pogorszenia się sytuacji materialnej rodzin. Bezrobocie ojców (mężczyzn) natomiast szczególnie drastycznie wpływa na sytuację rodzin niepełnych. Bezrobocie obniża nie tylko poziom życia rodziny, ale stanowi niewątpliwie sytuację negatywnych doświadczeń w postaci napięć i kryzysów zarówno poprzez osobę bezrobotną, jak również przez jej rodzinę. Częściej dochodzi do konfliktów, rodzina nie udziela sobie wsparcia i jednocześnie zmniejsza się aktywność życia bezrobotnych [Kornacka-Skwara, 2003]. Stanowi to charakterystyczną cechę współczesnego bezrobocia.

Tabela 2. Rodziny z dziećmi według typów oraz liczby dzieci na utrzymaniu

Typy rodzin	Rodziny z dziećmi ogółem	Rodziny z dziećmi do lat 24 na utrzymaniu	Rodziny według liczby dzieci do lat 24 pozostających na utrzymaniu				Przeciętna liczba dzieci do lat 24
			Razem	1	2	3 i więcej	
		w tysiącach					
Polska	8 001,1	1 921,7	6 079,4	46,9	36,2	16,9	1,78
Małżeństwa	5 860,3	1 005,5	4 854,8	42,5	38,9	18,6	1,85
Partnerzy	110,7	11,6	99,1	54,2	28,2	17,6	1,75
Samotne matki	1 798,3	779,0	1 019,3	64,9	26,0	9,1	1,48
Samotni ojcowie	231,8	125,6	106,3	69,6	22,8	7,6	1,41
Miasta	4 984,4	1 190,0	3 794,4	52,1	36,1	11,8	1,64
Małżeństwa	3 511,2	609,9	2 901,3	47,6	39,4	13,0	1,70
Partnerzy	78,1	8,6	69,5	57,8	27,8	14,4	1,65
Samotne matki	1 241,3	492,9	748,4	70,0	25,6	7,4	1,43
Samotni ojcowie	153,8	78,7	75,2	72,8	21,8	5,4	1,34

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Narodowej Strategii Społecznej Ministerstwa Polityki Społecznej – Raport – Informacja o stanie rodzin w Polsce.

Zjawisko bezrobocia, ubożenia rodziny ma istotny wpływ na pełnione przez nią funkcje: ekonomiczną, prokreacyjną, socjalizacyjną, opiekuńczą – wychowawczą oraz emocjonalno – ekspresyjną. Ubóstwo, to efekt przemian systemu społeczno – gospodarczego w naszym kraju, to swoisty koszt psychospołeczny procesu transformacji systemowej. Konsekwencje tego zjawiska stają się coraz bardziej odczuwane przez grupy ludzkie z dysfunkcją ekonomiczną i poszczególne rodziny w naszym społeczeństwie. Ubóstwo to stan niedostatku dóbr koniecznych do spełnienia minimum warunków egzystencji rodziny i ich członków w obszarze

norm określonych standardami bytowymi danej przestrzeni kulturowej. Jednym z głównych czynników powodujących ubóstwo to bezrobocie. Długotrwałe ubóstwo i bezrobocie rodziców negatywnie wpływa na więź psychiczną w rodzinie i powoduje degradację oraz izolację społeczną i kulturową, a następnie marginalizację dzieci, rodziny i całych grup społecznych [Świdarska, 2011a]. Rodziny żyjące w ubóstwie skupiają się przede wszystkim na możliwości przetrwania, nie zaś na dążeniu do zmiany swojego statusu. Psychologiczne i pedagogiczne konsekwencje ubóstwa ponoszą zarówno dzieci, jak i w znacznym stopniu całe rodziny. Stosunkowo często negatywnym zmianom ulega charakter kontaktów pomiędzy małżonkami, a także rodzicami i dziećmi. Dzieci spostrzegają ubóstwo rodziny jako sytuację zagrażającą całej rodzinie, obwiniając o taki stan rzeczy swoich rodziców, a w szczególności ojców. Rodzice, którzy w wyniku bezrobocia popadają w stany depresyjne i reagują załamaniem emocjonalnym, często tracą autorytet u swoich dzieci [Marzec, 2002].

Czynniki o charakterze społecznym, emocjonalnym, jak i ekonomicznym wzajemnie się przenikają i warunkują przemiany strukturalne i kulturowe polskich rodzin. Przyjmowane są nowe wzory życia rodzinnego, struktura współczesnej rodziny w postaci organizacji życia i ról wewnątrzrodzinnych zostaje zachwiana, hierarchia autorytetu rodziców jest osłabiona.

Wielostronne czynniki wewnątrzrodzinne i zewnątrzrodzinne powodują w rodzinach współczesnych w Polsce i na świecie dezintegrację życia rodzinnego, wzrost niekorzystnych zjawisk i procesów, które występują między członkami wspólnoty rodzinnej. Coraz bardziej traumatyzuje się atmosfera domowa, wzrastają konflikty międzypokoleniowe, rozluźnia się więź emocjonalna między rodzicami oraz rodzicami i dziećmi. Następuję w coraz większym stopniu izolacja psychiczna i atomizacja członków rodziny. Każde z nich, także dzieci, żyje własnymi problemami, ma swoje zainteresowania, kształtuje swoją karierę zawodową i osobiste życie.

W strukturze rodziny zmieniają się wzorce dietności, modele zachowań i postaw rodzicielskich, a role ojca, matki, dziecka, męża czy żony nieustannie zmieniają się, dostosowując je do uwarunkowań zewnątrzrodzinnych [Świdarska, 2011b]. Coraz więcej dorosłych w różnym wieku wybiera alternatywne formy dla tradycyjnego modelu rodziny usankcjonowanego prawnie lub sakralnie, takie jak konkubinaty, określony mianem związku nieformalnego, kohabitację czy wspólne życie przedmażeńskie partnerów w celu próby wzajemnego funkcjonowania na wzór małżeński oraz lepszego poznania osobowości, odpowiedzialności i zachowań przyszłego partnera małżeńskiego [Jabłoński, Ostasz, 2001]. Aczkolwiek brak jest dokładnych danych na temat kohabitacji. Należy jednak wyrazić pogląd, że zjawisko to w Polsce jest nieporównywalnie rzadsze w zestawieniu z odpowiednimi wskaźnikami w krajach Europy Zachodniej. Dane kolejnych spisów ludności

wskazują, że nieformalne związki partnerskie w Polsce stanowią niewielki odsetek. W roku 1995 ich udział wśród ogółu małżeństw wynosił 2,3%, w roku 2006 odsetek związków kohabitacyjnych wynosił 3,6%. Większość konkubinatów w naszym kraju dotyczy osób po nieudanych przeżyciach wcześniej zawieranych małżeństw. Stanowi to zasadniczą różnicę w porównaniu z sytuacją w krajach zachodnich, w których związki partnerskie poprzedzają zawarcie pierwszego małżeństwa. Społeczeństwo polskie deklaruje umiarkowane poparcie dla tego typu związków. Może to być konsekwencją faktu, że i tak wiele par żyje w związkach nieformalnych z własnego wyboru, w zgodzie z własnymi przekonaniem. Jak podaje F. Adamski [2002] w związkach nieformalnych funkcjonuje aż 45% mężczyzn po 50 roku życia, wszystkich mężczyzn żyjących w kohabitacji. Kobiety w tym wieku stanowią 25% wszystkich kobiet żyjących w związkach nieformalnych.

Biorąc pod uwagę analizę wymienionych czynników wpływających na obecny stan i kierunek przemian w strukturze polskich rodzin, należy stwierdzić, iż podstawową i preferowaną formą egzystencji jest mała – dwupokoleniowa rodzina, w której zarówno mąż jak i żona pracują zawodowo. We współczesnym społeczeństwie dominuje rodzina nieprodukcyjna oparta na nieekonomicznej strukturze, kontrolująca i planująca urodzenia. Coraz większego znaczenia nabiera interakcja oraz ekspresja osobowości członków rodziny, zmniejszeniu natomiast ulega przestrzeganie norm i ról rodzinnych, które ulegają wyraźnej unifikacji. Przemiany rodzin polskich będą zmierzać w tym samym kierunku, co w innych rodzinach państw Europy Zachodniej, podlegać będą bardzo podobnym wpływom, zwłaszcza po wejściu naszego kraju do Unii Europejskiej. Polskość rodziny będzie maleć na rzecz unifikacji, która jest charakterystyczna dla rodzin europejskich [Tyszka, 2002]. Zmniejszać się będzie nadal spójność rodzin – coraz większa ich liczba podlegać będzie dezintegracji. W związku z tym, wzrastać będzie liczba rodzin rozbitych, rozwiedzionych i monoparentalnych. Wzrastać też będzie, niewielki na razie, procent polskich rodzin niezalegalizowanych (konkubinaty, kohabitacje, życie partnerów na próbę) podobnie jak procent rodzin niepełnych, najczęściej bez ojca lub niekiedy bez matki.

Przeobrażenia strukturalne rodziny XXI wieku powodują stopniowe oddalanie się od tradycyjnego modelu rodziny w kierunku modelu rodziny nowoczesnej, w której widoczne będzie podwyższone ryzyko w funkcjonowaniu i tworzeniu emocjonalno-opiekuńczego środowiska wychowawczego dla dziecka. Rodzina o nowej strukturze doświadcza więcej sytuacji kryzysowych, w której zakłócone są zadania rodzicielskie wobec dziecka. Staje się to przyczyną osamotnienia dziecka we własnej rodzinie, która prowadzi do dysfunkcji społecznej i emocjonalnej w środowisku domowym.

Słowa kluczowe: rodzina, przeobrażenia, sytuacje kryzysowe

Keywords: family, transformation, crisis

Bibliografia:

Adamski F., *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*, Kraków 2002.

Cudak H., Cudak S., *Vademecum wiedzy o rodzinie*, Kielce 2011.

Cudak H., *Zagrożenia społeczne i emocjonalne dzieci z rodzin rozwiedzionych*, Toruń 2010.

Cudak H., *Funkcjonowanie dzieci z małżeństw rozwiedzionych*, Toruń 2005.

Jabłoński D., Ostasz L., *Zarys wiedzy o rodzinie, małżeństwie, kohabitacji i konkubinacie. Perspektywa antropologii kulturowej i ogólnej*, Olsztyn 2001.

Kalus A., *Małżeństwa bezdzietne z wyboru w świetle literatury psychologicznej*, „Problemy Rodziny” 2001, nr 4, 5, 6.

Kornacka-Skwara E., *Strategie smagania się stosowane w rodzinach bezrobotnych* [w:] *Zagrożenia życia rodzinnego*, G. Poraj, J. Rostowski (red.), Łódź 2003.

Marzec H., *Funkcje opiekuńczo-wychowawcze w rodzinach bezrobotnych*, Piotrków Tryb. 2002.

Raport o sytuacji rodzin w Polsce, Warszawa 2004.

Rocznik Demograficzny, Warszawa 2008.

Świdarska M. (red.), *Otyłość jako czynnik społecznie marginalizujący* [w:] *Wybrane problemy marginalizacji społecznej*, Łódź 2011 (a).

Świdarska M., *Ojciec w opiece i wychowaniu dziecka* „Pedagogika Rodziny. Family Pedagogy”, Łódź 2011 (b).

Taranowicz I., *Rodziny młodych pracowników nauki* [w:] *Analiza przemian wybranych kategorii rodzin polskich*, red. Z. Tyszka, Poznań 1999.

Tyszka Z., *Rodzina we współczesnym świecie*, Poznań 2002.